

ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง

Problems of Ethnic Groups in Thailand: Cultural Identity Changes

นภาพร อัสวาร์งษีกุล

Napaporn Assawarangseekul

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ปทุมธานี ประเทศไทย

Faculty of Liberal Art, Rangsit University, PathumThani, Thailand

E-mail: a.nppa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในโลกที่เจริญรุดหน้าอยู่ตลอดเวลา กลุ่มชาติพันธุ์จะดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนได้อย่างไร วิธีการศึกษาเป็นการวิเคราะห์จากเอกสาร วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า นโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก การใช้วิธีควบคุมส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่างๆ ขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน การทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าตามที่ภาครัฐแนะนำทำให้พึ่งตนเองได้น้อยลง ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิต เปลี่ยนอาชีพ และแสวงหาพื้นที่ทางสังคมในบริบทที่แตกต่างจากเดิม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไป อำนาจเงินเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์แปรเปลี่ยนไปเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ กัน

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์, อัตลักษณ์ชาติพันธุ์, นโยบายรัฐ

Abstract

In the midst of the cultural diversity, the world has progressed over time but how can the ethnic groups maintain their ethnic identity? This article therefore aims to study the problems of ethnic groups in Thailand. Related documents, literature and research papers were used as tools for data collection and analysis.

The study indicated that the governmental policies on security and economic development have greatly affected the lifestyle of ethnic groups. Using control methods resulted in ethnic groups in the forest areas facing various problems. They lacked the rights to manage resources in the community. Commercial agriculture, as put forward by the state, made them less self-reliant and forced them to change their way of life, switch their career, and

seek social space in a different context. Cultural identity has become a tool for tourism business. The relationship in the community has changed. The power of money came to have more influence. Ethnic identity has changed for various benefits.

Keywords: Ethnic groups, Ethnic identity, Governmental policy

1. บทนำ

สมัยก่อนผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออุษาคเนย์เดินทางเคลื่อนย้ายอพยพและไปมาหาสู่กันเป็นเรื่องปกติ ไม่ได้มีเส้นพรมแดนเป็นสำคัญ จากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยบ้าง หนีภัยสงครามบ้าง หรือการแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่เพื่อโอกาสของชีวิตที่ดีกว่า เมื่อลัทธิอาณานิคมของประเทศตะวันตกแพร่เข้ามา เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีเขตแดนแน่นอน ด้วยการกำหนดเส้นพรมแดนแบ่งแยกแต่ละรัฐให้ชัดเจน โดยยึดตามสันเขาและแม่น้ำไม่ได้ยึดกลุ่มคนที่อยู่บริเวณนั้นๆ มาก่อน แล้วบังคับใช้กฎหมายกำหนดความเป็นพลเมือง เป็นพรมแดนทางกฎหมาย ไม่ใช่พรมแดนทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ในความหมายของชนกลุ่มน้อยที่มีภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ร่วมกันจึงถูกแบ่งเป็นสมาชิกรัฐชาติที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลเหล่านี้ทำให้มีชนพลัดถิ่น คนชายขอบ ชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มในประเทศไทย

ภาพกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทย คือภาพชาวบ้านที่พูดภาษาอื่น แต่งตัวแปลกแตกต่างออกไป มักเป็นตัวละครประกอบที่มีท่าทางโง่เงาะงะนาบขบขัน มี “ความเป็นอื่น” จากชนชั้นสูงอย่างชัดเจน เมื่อราชอาณาจักรสยามต้องสร้างชาติเพื่อต่อต้านและต่อสู้กับอิทธิพลของประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสในสมัยรัชกาลที่ 4-5 ได้มีการปฏิรูปการปกครองรวมศูนย์กลางแห่งอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ส่งชนชั้นนำไปควบคุมดูแลตามหัวเมือง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ตามป่าเขาในที่ห่างไกลจึงได้รับความสนใจมากขึ้น ต่อมาสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2481-2500) รัฐยังคงความเข้มข้นในการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง วัฒนธรรมเดียวเป็นกรอบความคิดที่รัฐใช้เพื่อเน้นความเป็นเอกภาพและความมั่นคง หลอมรวมให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมหลัก (ชนศ วงศ์ยานนาวา, 2552) มีการออกประกาศรัฐนิยม บังคับใช้กฎหมายให้ทุกคนทำตาม เช่น ต้องเคารพธงชาติ ให้ใช้ภาษาไทยกลาง แต่งกายตามที่กำหนด การเรียกร้องให้มีอุดมการณ์ชาตินิยม อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยซึ่งมีเอกลักษณ์ไม่เหมือนชาติใดในโลก แสดงถึงการไม่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่สนับสนุนกลุ่มวัฒนธรรมย่อยและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

พหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่สนใจของชาวตะวันตกไม่ใช่เรื่องที่รัฐบาลไทยให้ความสำคัญ ในสังคมตะวันตกที่เคยมีปัญหาการเหยียดเชื้อชาติ เหยียดสีผิว มีความไม่เท่าเทียมกันนั้น หลายประเทศใช้แนวทางพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) ในการแก้ปัญหา (นงเยาว์ เนาวรัตน์, 2561) คำนี้ได้กลายเป็นวาทกรรมโลก หมายถึงการจัดการเพื่อรองรับความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของประชากรในรัฐ ส่งเสริมให้เกิดการยอมรับในความแตกต่าง ให้มีพื้นที่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียม เรื่องสิทธิชุมชน สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นประเด็นที่กล่าวถึงกันมาก ยิ่งมีการอพยพ มีชุมชนคนพลัดถิ่นมากขึ้นในบางประเทศ ผู้คนก็ยังตื่นตัวเรื่องนี้ แต่ประเทศไทยมีบริบทที่แตกต่างออกไป อย่างน้อยก็ไม่มีการเหยียดผิว กลุ่มชาติพันธุ์อยู่ร่วมกับคนไทยส่วนใหญ่ได้อย่างสันติ ต่างก็มีระบบสังคมแบบเครือญาติ ฟังพาอาศัยกันฉันพี่น้อง มีน้ำใจเอื้ออารีต่อกัน ที่สำคัญคือการยอมรับในความไม่เท่าเทียมกันว่า

เป็นเรื่องธรรมดา ตามที่ปมเพาะกันมาในสังคมลำดับชั้นระบบศักดินา แม้จะเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม การเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคจึงมีอยู่น้อย ภาพกลุ่มชาติพันธุ์มักเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตสงบเรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติที่สวยงาม เช่นบนภูเขาสูง แต่สังคมและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก คงเป็นไปได้ยากที่ภาพงดงามจะปรากฏอยู่เช่นนั้นตลอดไป แท้จริงแล้วการพัฒนาชาติไปสู่ความเจริญความทันสมัยทำให้พวกเขาต้องปรับตัวอย่างไรบ้าง การต่อต้านหรือผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะมีมากน้อยเพียงไรในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนตัวทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีต่างๆ อย่างรวดเร็ว

บทความจะนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป เพราะแผนพัฒนาประเทศของภาครัฐ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อบริบททางสังคมไม่เหมือนเดิม โดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัยเป็นหลัก

2. รายละเอียด

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ดอกไม้หลากสี

งานที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยระยะแรกเริ่มมีขึ้นประมาณช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จากนักวิชาการชาวต่างชาติ ผลงานการศึกษาจำนวนมากมีลักษณะดังที่อานันท์ กาญจนพันธุ์ กล่าวไว้ว่า “กระแสหลักในวงวิชาการไทยที่สนใจศึกษา เกี่ยวกับการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท ส่วนใหญ่แล้วมักจะมุ่งเน้นศึกษาลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ภาษา และประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยแยกศึกษาแต่ละกลุ่ม หรืออาจจะศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม แต่เกือบจะไม่ให้ความสำคัญเลยกับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทกลุ่มต่าง ๆ และจะไม่ให้ความสนใจเลยกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทกับกลุ่มชนอื่นๆ” (อานันท์ กาญจนพันธุ์, ม.ป.ป.) รูปแบบของงานวิชาการเป็นการศึกษาคนเฉพาะกลุ่ม พยายามหาประวัติศาสตร์ ที่มา แยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยวิธีศึกษาศาสตร์ วัฒนธรรม ซึ่งก็มีการผสมผสานกันทำให้แยกได้ยาก ในกรณีนี้การลงภาคสนามของนักวิชาการด้านภาษาศาสตร์เพื่อศึกษาภาษาและวัฒนธรรม ถือได้ว่าเข้ามามีส่วนช่วยชี้ข้อแตกต่างด้านภาษา ทำให้แยกกลุ่มคนออกจากกันได้ง่ายขึ้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2545)

นักภาษาศาสตร์จัดตระกูลภาษา (language family) โดยนำภาษาต่างๆ ที่เชื่อว่ามีต้นกำเนิดจากภาษาเดียวกันมาไว้ด้วยกัน จัดเป็นภาษาที่ภาษาน้องที่แยกจากภาษาแม่เดียวกัน กล่าวคือเชื่อว่าเดิมมีภาษาโบราณอยู่ภาษาหนึ่งเป็นแม่เช่นภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic languages) ใช้เรียกภาษาจำนวนประมาณ 150 ภาษาในเอเชียอาคเนย์ ผู้ที่ศึกษาภาษาต่างๆ เหล่านี้เห็นว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกันหลายประการเช่นเรื่องเสียงและลักษณะคำศัพท์ร่วมเชื้อสาย (cognate) ซึ่งน่าจะเป็นเพราะเคยมีภาษาแม่เป็นภาษาเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ จึงสมมุติเรียกภาษาแม่ด้วยคำศัพท์เฉพาะว่า ภาษาออสโตรเอเชียติก (สุริยา รัตนกุล, 2531) เฉพาะในประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาทั้งสิ้นถึงประมาณ 70 กลุ่ม กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ แบ่งเป็นตระกูลภาษาใหญ่ๆ ได้ 5 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลไท (24 กลุ่ม) ตระกูลออสโตรเอเชียติก (23 กลุ่ม) ตระกูลออสโตรเนเชียน (3 กลุ่ม) ตระกูลจีน - ทิเบต (21 กลุ่ม) และตระกูลม้งเมี่ยน (2 กลุ่ม) จำนวนภาษาที่มากเช่นนี้แสดงว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์อยู่หลายกลุ่มในประเทศไทย นักภาษาศาสตร์ยังได้ใช้ความรู้ด้านภาษาช่วยสร้างระบบภาษาเขียนให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่มีแต่ภาษาพูดซึ่งใกล้จะไม่มีผู้ใช้อีกต่อไปแล้ว เช่นภาษาปืซู การลงพื้นที่สำรวจนับเป็นความพยายามที่จะแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มให้ชัดเจนความรู้ที่ได้มานั้น สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นสารานุกรมว่าด้วยเรื่องของภาษา ที่อยู่

อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความเชื่อ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม เช่น กะเลิง ผู้ไท มูเซอ เย้า ลัวะ อาข่า อีเก้อ สารานุกรมชุดนี้คล้ายสารคดีท่องเที่ยว และแน่นอนว่ามีลักษณะการศึกษาเฉพาะกลุ่ม แต่ละกลุ่มอยู่กันอย่างโดดๆ ทั้งที่จริงแล้วทั้งศาสนาและวัฒนธรรมก็มีลักษณะผสมผสานกัน เพราะส่วนใหญ่ก็รับอิทธิพลศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ มีการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและมีความซับซ้อนเกินกว่าจะสรุปได้ง่ายๆ

การศึกษาที่มองเพียงว่า “ความแตกต่างคือความสวยงาม” “เราทุกคนล้วนแตกต่างกัน” “ดอกไม้อะหลาสิ” เป็นการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรมแบบเสรีนิยม (Liberal Multiculturalism) ซึ่งถูกวิจารณ์ว่าเป็นเพียงวาทกรรม มองไม่เห็นหรือแสวงหาเป็นมองไม่เห็นความแตกต่างที่แท้จริงที่เกิดจากความไร้อำนาจ ความยากจน และความรุนแรง ไม่ทำลายความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของสังคม นักวิชาการใน โลกตะวันตกส่วนหนึ่งจึงได้เสนอแนวคิดพหุวัฒนธรรมแบบวิพากษ์ (Critical Multicultural) ซึ่งหมายถึงการวิเคราะห์ โครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม อุดมการณ์ทางสังคมและสภาพการเมืองที่เป็นบ่อเกิดของโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียมเหล่านั้น เช่น การเหยียดหยามทางเชื้อชาติ ความยากจนที่เป็นผลมาจากการถูกเลือกปฏิบัติ ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันนั้น วัฒนธรรมถูกผลิตหรือถูกผลิตซ้ำอย่างไร เช่น คำนิยม ความเชื่อ ประเพณี ระเบียบประเพณีปฏิบัติ ทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของคนผ่านบริบททางสังคมที่หลากหลาย ผลกระทบต่อคนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มที่ก่อตัวภายใต้สังคมสมัยใหม่ ถูกกำกับและกำหนดอยู่ในระบบตลาดเสรีนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปะปนกับกระแสท้องถิ่นที่งอกเงยขึ้นทั่วทุกมุม โลก การวิเคราะห์เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมจำเป็นต้องชี้แจงมุมมองของมิติทางอำนาจ ความเหลื่อมล้ำที่ซ่อนทับอยู่ เพื่อให้งานที่ศึกษาวิเคราะห์นั้นเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาสังคม

2.2 อำนาจรัฐ การสงเคราะห์จากรัฐ และวิถีชีวิตที่แปรเปลี่ยน

จากแนวคิดพหุวัฒนธรรมแบบวิพากษ์ สามารถนำมาอธิบายอัตลักษณ์ที่แปรเปลี่ยนเพราะอำนาจรัฐ เห็นได้จากพื้นที่ภาคเหนือของไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นดินแดนที่เคยมีป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ม้ง ลีซูหรือลีซอ เมี่ยน อาข่า ปกาเกอญอ ลัวะ ขมุ ไทลื้อ และไทขวนหรือคนเมือง อยู่ในบริบทของธรรมชาติ มีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง มีความรู้ในการใช้พืชเป็นอาหารและเป็นสมุนไพร มีการสั่งสมภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืช การคัดเลือกปรับปรุงสายพันธุ์ มีความหลากหลายในการรักษาพยาบาลโดยใช้พืชสมุนไพร มีการแลกเปลี่ยนสายพันธุ์ข้าว ข้าวโพด ถั่ว พริก และพืชผลต่างๆ รวมทั้งแลกเปลี่ยนวิธีการรักษาพยาบาลพื้นบ้านระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้พวกเขาใช้ประโยชน์จากป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง ซึ่งนำไปสู่การมีระบบการจัดการที่ดี เห็นได้จากมีการตั้งกลุ่มเหมืองฝาย ความเชื่อที่ว่าถ้าคนนอกบุกรุกเข้าไปหาประโยชน์จากป่าถือว่าผิดผี แสดงถึงสิทธิชุมชน ชุมชนมีสิทธิจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน มีอำนาจที่จะจัดการป่าให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนและเกิดความเป็นธรรม ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อ 1) รัฐประกาศให้ป่าชุมชนเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐในรูปป่าสงวนแห่งชาติ ใช้กฎหมายจัดการกับคนที่อยู่อาศัยกันมา 2) รัฐอนุญาตให้กลุ่มทุนถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินหรือได้สัมปทานป่าไม้ ชาวบ้านบางคนเข้าร่วมตัดไม้ด้วย (ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, 2547) ชุมชนที่เคยมีอำนาจเริ่มอ่อนกำลังลง เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในท่ามกลางความขัดแย้งระหว่าง คนใน หรือ คนที่อยู่ในป่า กับคนนอกคือรัฐและกลุ่มทุน ความเป็นธรรมทางกฎหมายที่รัฐใช้ควบคุมนั้นขัดกับความเป็นธรรมทางสังคม การใช้กฎหมายมีการเลือกปฏิบัติ ผลักชาวบ้านให้เป็นคนชายขอบมากขึ้น ที่สำคัญคือพวกเขาขาดความมั่นคงในชีวิต

ผลงานวิจัยเกี่ยวกับนโยบายความมั่นคงของชาติกับกลุ่มชาติพันธุ์ (นนทพัทธ์ สิริโรจน์ และสมิหรา จิตตลดากร, 2558) พบว่าแม้รัฐจะพยายามพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเจริญมากขึ้น ส่งเสริมให้ชาวเขามีรายได้ จากอาชีพอื่นแทนการปลูกฝิ่น แต่ก็ยังไม่ทั่วถึง ยังคงมีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 1) ป่าไม้และ ดินน้ำถูกทำลาย จากการสัมปทานป่าไม้ เงื่อนไขทางการเมือง เช่นนโยบายเปิดป่าเมื่อเผชิญกับปัญหาคอมมิวนิสต์ และ จากนโยบายรัฐที่ส่งเสริมการเพาะปลูกเพื่อการค้าทั้งในพื้นที่ราบและพื้นที่สูง 2) พื้นที่ทำกินเสื่อมโทรม ไม่มีการ อนุรักษ์ดินและน้ำที่มีประสิทธิภาพ มีการบุกรุกที่ทำกินใหม่ 3) เกิดความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มี อยู่จำกัด เช่น ชุมชนบนพื้นที่ต้นน้ำกับพื้นที่ปลายน้ำ รวมถึงระหว่างรัฐกับชุมชน 4) ด้านเศรษฐกิจ ความยากจน 5) ด้านสังคม ขาดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เห็นคุณค่าของการศึกษา ชุมชนอยู่บนพื้นที่สูง อยู่ในเขตป่าหวงห้ามของทาง ราชการ ไม่มีเอกสารสิทธิ์ อยู่ห่างไกล ทูรกันดาร เด็กไม่สามารถเดินทางมาเรียนหนังสือได้ และ 6) ปัญหาสุขภาพติด ยังคงมีปัญหาการปลูกฝิ่น ฝิ่นเป็นที่มาของรายได้ นำไปซื้ออาวุธหรือจัดตั้งกองกำลังเพื่อต่อสู้ทางการเมือง

งานวิจัยจำนวนมากสะท้อนความแตกต่างอย่างสุดขั้ว 2 แบบ คือ แบบอนุรักษ์ ที่นักอนุรักษ์และนัก นิเวศวิทยาเรียกร้องให้ปฏิเสธการพัฒนาอย่างสิ้นเชิง กับแบบพัฒนา ที่ไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคม อื่น ๆ วรรณกรรมที่เกิดขึ้นตามมามีคำว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร, 2549) ยกตัวอย่างงานวิจัย ที่ศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ในพื้นที่ป่าตะวันตกพื้นที่อนุรักษ์ (สยามล เจริญรัตน์ และ คนอื่นๆ, 2556) ปัญหาสำคัญของกะเหรี่ยงในประเทศไทยคือสิทธิความเป็นพลเมือง แม้จะได้บัตรประชาชนแล้ว แต่การจำแนกประเภทบุคคลตามเลข 13 หลักก็ยังจำกัดสิทธิ กลุ่มชาติพันธุ์ไม่เฉพาะคนกะเหรี่ยงต้องเผชิญความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมทางกฎหมาย ทั้งเอกสารและการปฏิบัติ ปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิต่างๆ เข้าไม่ถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของรัฐ โดยเฉพาะสิทธิที่ดินเพื่อการเลี้ยงชีพ ครอบคลุถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของ ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการทำไร่หมุนเวียน การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง การให้คุณค่ากับป่า หรือวิถีชีวิตที่ไม่ใช่เพียงเรื่อง กรรมสิทธิ์ดังที่รัฐใช้กฎหมายเข้าจัดการความมั่นคงทางอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงนั้น ต้องพิจารณาวิถีการ ผลิตอาหารในชุมชนกะเหรี่ยง ไม่ใช่เพียงในแง่ของคุณลักษณะของอาหาร สุขอนามัย พอเพียง การแจกจ่าย เข้าถึงหรือ ได้รับ การนำเข้าจากประเทศหนึ่ง แหล่งหนึ่ง สู่อีกแหล่งหนึ่ง โดยไม่คำนึงถึงแหล่งที่มาของอาหาร และการผลิต รัฐไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมกะเหรี่ยง มีนโยบายสนับสนุนแบบทุนนิยมที่เน้นการเกษตรแผนใหม่ที่ลงทุนสูง พึ่งพาเทคโนโลยี และพันธุ์พืชแบบใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตทั้งด้วยความเต็มใจและไม่เต็มใจ ขาดความ มั่นคงอย่างแท้จริง แม้รัฐจะพยายามช่วยเหลือเช่นมีมติคณะรัฐมนตรีเรื่องนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคนกะเหรี่ยงในเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมกะเหรี่ยง ส่งเสริมให้มีความเข้าใจใน การอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่เป็นชุมชนท้องถิ่น ดั้งเดิม นอกจากนั้นยังจะพิจารณาเรื่องสิทธิในสัญชาติแต่ในความเป็นจริงแล้วการดำเนินการตามแนวนโยบายก็ยังไม่ เท่าเทียมกัน ในแต่ละพื้นที่ และยังมีมุมมองความเป็นธรรมเชิงมนุษยธรรมที่ควรต้องคำนึงถึง

ผลจากการศึกษาทำให้เห็นปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม คนในชนบทด้อยโอกาสกว่าคนในเมือง และคน กลุ่มชาติพันธุ์ด้อยโอกาสมากขึ้นไปอีก ประเทศเกิดวิกฤตด้านทรัพยากร มีความเปราะบางของความมั่นคงทางอาหาร จากปัญหาด้านที่ดิน ความเสื่อมโทรม และการแย่งชิงทรัพยากร สถานการณ์การถือครองที่ดินของคนไทยในปี 2552 ที่ดินการเกษตรมีการถือครองร้อยละ 41 ของพื้นที่ทั้งหมด คือประมาณ 131.7 ล้านไร่ มีการปลูกข้าวเป็นสัดส่วนสูงสุด

จากสถิติพบว่าสัดส่วนพื้นที่ปลูกข้าวลดลงทุกปี ขณะที่การถือครองที่ดินของเกษตรกรก็ลดจำนวนลง จาก 26 ไร่ ในปี 2529 เป็น 22 ไร่ ในปี 2552 และมีเกษตรกรที่ถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีเกษตรกรจำนวนมากที่ไร้ที่ดินทำกิน จากสาเหตุต่างๆ เช่นภาวะทางเศรษฐกิจ การจัดการป่าไม้ที่รวมศูนย์อยู่ที่รัฐ และรุกไล่ชุมชนออกจากที่ดินดั้งเดิม ระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ทำให้การถือครองเกิดการกระจุกตัว การพัฒนาที่เน้นภาคอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร ปัญหาสืบเนื่องที่ตามมาอีกหลายประการ เช่นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก ปัญหาสิทธิบัตรพันธุ์พืช

ย้อนกลับมาที่เรื่องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์เล็กทำนาแบบเดิมที่เคยทำน่าน้ำฝนปีละครั้ง เปลี่ยนมาทำปีละหลายรอบโดยใช้น้ำจากระบบชลประทานตามที่รัฐส่งเสริมให้เพิ่มผลผลิต ให้ปรับปรุงพันธุ์พืช ใช้ปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การปลูกข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนกลายเป็นมุ่งขาย แผนพัฒนาท้องถิ่นในชนบทที่ปรับปรุงการคมนาคมขนส่งและนโยบายการพัฒนาประเทศอุตสาหกรรมใหม่ทำให้ผู้คนก้าวเข้าสู่ความทันสมัย วัฒนธรรมเดิมเริ่มไม่เป็นที่นิยม เช่นทรงผมและการแต่งกายของชาวไทดำ อาชีพทำนามีน้อยลง ชาวนาดึงดูดให้ลูกหลานเรียนหนังสือชั้นสูง ๆ เพื่อจะได้มีอาชีพอื่น เช่นรับราชการ จะได้ไม่ลำบากเหมือนตน การเข้าสู่ระบบการศึกษาตามนโยบายของรัฐที่เน้นให้ใช้ภาษาไทยกลางในโรงเรียน และส่งเสริมวัฒนธรรมหลักทำให้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ถูกกลืนได้ง่าย คงเป็นเรื่องยากที่คนรุ่นใหม่จะภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตน กลุ่มชาวไทดำที่อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ก็เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เปลี่ยนระบบการทำนาและต้องวิตกกังวลว่าเสี่ยงต่อการขาดทุน มีการขายที่นามากขึ้น นายทุนกว้านซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรม ชาวไทดำแต่เดิมเคยมีประเพณีลงช่วง-แอ้วสาว หนุ่ม ๆ ตามบ้านต่าง ๆ ไปแอ้ว (เที่ยว/เยี่ยม) สาวต่างหมู่บ้าน มีการเล่นคอน-รำแคน เกี่ยวพาราสิ จนถึงได้แต่งงานกัน เป็นประเพณีที่ช่วยให้ชายหนุ่มและหญิงสาวได้พบและรู้จักกัน เคยมีในช่วงเวลาว่างที่เว้นจากการทำนาหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว เมื่อเปลี่ยนมาทำนาหลายรอบประเพณีนี้ก็ถูกยกเลิกไป หนุ่มสาวพบรักกันที่โรงงานอุตสาหกรรมมากกว่า ปัจจุบันคงเหลือเพียงการเล่นเพื่อความสนุกสนาน ในพื้นที่อำเภอเขาย้อย มีชาวไทดำอยู่เป็นจำนวนมาก ถือว่าเป็นแหล่งวัฒนธรรมไทดำที่สำคัญ มีการจัดงานประเพณีไทดำทุกปี ชาวไทดำมักถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ลาวโซ่ง” ซึ่งแฝงนัยความมีอคติทางชาติพันธุ์ ภาครัฐต้องการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยจึงประดิษฐ์คำว่า “ไทยทรงดำ” ขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ชื่อจัดงาน “วันไทยทรงดำร่วมใจ” ณรงค์ อาจสมิตอธิราชสรุปเรื่องนี้ไว้ว่าน่าสนใจว่า วาทกรรมเรื่องรัฐชาติได้ดึงความเป็นคน ‘ลาว’ ให้กลายเป็นคน ‘ไทย’ ในขณะที่งานเล่นคอน รำแคน ที่จัดโดยทางอำเภอต้องการให้คนลาวที่ถูกทำให้เป็นคนไทยกลับแสดงอัตลักษณ์ของความเป็นคนลาว (ไทดำ) อีกครั้ง (ณรงค์ อาจสมิต, 2555) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทดำที่เคยมี วันหนึ่งความหมายดั้งเดิมเริ่มสูญหาย แต่แล้วอำนาจรัฐเข้ามาจัดการให้รักษาอัตลักษณ์นี้ไว้ เรื่องของชาวไทดำชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ที่แปรเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน

2.3 นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว

ปี พ.ศ.2541-2542 รัฐบาลไทยประกาศให้เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และในปี พ.ศ.2544 รัฐบาลมีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เกิดการท่องเที่ยวชุมชนหรือการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ขึ้นมากมาย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มุ่งเสนออัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในประเทศไทยได้ศึกษาภูมิทัศน์ในพื้นที่

ต่างๆ (สมทรง บุรุษพันธ์, 2558) การวิจัยส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายๆ กัน คือศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม เพื่อประเมินและวางแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว งานวิจัยทุกผลงานพบว่าชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว กลุ่มชาติพันธุ์มีการปรับตัวและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองเพื่อนำมาเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว โดยการฟื้นฟูอัตลักษณ์และวัฒนธรรมบางส่วนที่สูญหายไปกลับมาใหม่ ด้านปัญหาสรุปว่าสมาชิกชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ขาดงบประมาณสนับสนุนในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านสาธารณูปโภค จำนวนที่พักมีไม่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมมีน้อย

งานวิจัยด้านนี้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวตามบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ยังไม่ได้ชี้ถึงผลกระทบมากนัก ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งซึ่งชี้ว่าการใช้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์มีรายได้ ระบบการสื่อสารและการคมนาคมพัฒนาขึ้น สมาชิกชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้นมีโอกาสนำภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง แต่ก็ได้เกิดผลกระทบในทางตรงกันข้ามด้วย คือเกิดปัญหาความเลื่อมล้ำของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัญหามลพิษ ของเสีย ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนจากการเกื้อกูลกันเป็นการมุ่งหวังผลตอบแทนมากขึ้น และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด โรคระบาด ด้านภาษา วัฒนธรรม เกิดการรับภาษาของคนนอกกลุ่มมากขึ้น รับวัฒนธรรมกรุงเทพฯ หรือวัฒนธรรมตะวันตก และการนำเอาประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมมาแสดงเป็นการลดความน่าเชื่อถือ รวมทั้งมีการปรับอัตลักษณ์ให้เข้ากับบริบทของการท่องเที่ยวทำให้ความเป็นของแท้มีน้อยลงไป

ธุรกิจการท่องเที่ยวกลายเป็นกิจการที่สร้างตัวตนใหม่ให้กลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น ต้องคบค้าสมาคมกับคนภายนอกเพิ่มขึ้น เช่นที่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ใกล้เคียงกับจุดชมวิวยสามเหลี่ยมทองคำ มีพื้นที่ติดกับตลาดชายของ ชาวไทใหญ่ที่เคยมีอาชีพทำนาเปลี่ยนมาขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว มีรายได้สูงกว่าทำไร่ทำนาอย่างไม่คาดคิดมาก่อน บางคนยึดอาชีพรับจ้างขนของบริเวณท่าเรือ หรือเป็นแรงงานทำงานในบ้านพักนักท่องเที่ยว มีทั้งไทใหญ่ ลาว พม่า ที่ไนท์บาซาร์ เชียงใหม่ ความเป็นชาติพันธุ์เป็นจุดขาย คนกลุ่มชาติพันธุ์หรือชาวเขาที่ด้อยอำนาจด้อยสิทธิเมื่ออยู่บนดอยกลายเป็นกลุ่มที่มีอำนาจต่อรองมากขึ้นในตลาดการค้ากลางเมือง อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ถูกเลือกนำมาใช้ในบริบทต่างๆ ยกตัวอย่างเช่น พ่อค้าแม่ค้าชาวอาข่าอาจจะนิทานลูกค้าที่ต่อรองมากไปกับเพื่อนข้างๆ ด้วยภาษาอาข่า หรือเมื่อจ้บราคาสินค้าไม่ได้ก็ถ่มราคาเพื่อนด้วยภาษาอาข่า ขณะซบซิบกันอยู่ถ้านักท่องเที่ยวชาวไทยผ่านมาก็ทักทายด้วยภาษาคำเมือง “ฮับอัน หยังดีเจ้า” เมื่อพูดเสนอขายสินค้าก็พูดภาษาไทยกลาง และยังมีพูดภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ การแต่งกายก็เช่นกัน อาข่าที่มีที่นั่งขายของมักไม่ใส่ชุดพื้นบ้าน เลือกใช้สินค้าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม อาข่าที่เดินเร่ขายของจะแต่งชุดอาข่าเพื่อเรียกความสนใจ การท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น มีการดัดแปลงและผลิตสินค้าของตนเอง เช่น ผ้าคลุมเตียง ปลอกหมอน กระเป๋า แผ่นรองแก้ว เพื่อเพิ่มมูลค่า โดยนำเสนออัตลักษณ์ผ่านผลิตภัณฑ์สินค้า เช่น ลายผ้าที่เคยประดับบนแขนเสื้อผู้หญิง และอาจจะจกฉายเอาสัญลักษณ์ของกลุ่มอื่นๆ ทั้งสีลันและรูปแบบมาใส่ในผลิตภัณฑ์ของตน การแข่งขันกันขายมีความซับซ้อนมากขึ้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกนำมาเป็นสินค้า และยังทำให้ผู้หญิงปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ มีอำนาจมากขึ้น เพราะมักมีความสามารถในการผลิตสินค้าและการขายมากกว่าผู้ชาย (ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย, 2548)

เช่นเดียวกับที่อำเภอแม่สาย (ปรีชา อุปโยคิน และคนอื่น ๆ, 2560) รายงานเมื่อปี 2557 ระบุว่ากิจการค้าชายแดนแม่สาย จังหวัดเชียงราย เดิมโตขึ้นและได้ดูแลการค้ามาโดยตลอด กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเช่นชาวไทลื้อ ไทจีน ไทใหญ่ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ล้วนแต่มีความพึงพอใจต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แม้ว่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีเท่ากลุ่มชาวจีนยูนนาน แต่ต่างก็รู้สึกอบอุ่นปลอดภัย กลุ่มชาวไทลื้อแต่เดิมอพยพหนีภัยคอมมิวนิสต์มาจากเมืองสิบสองป่านา มณฑลยูนนาน กลุ่มชาวไทจีนและไทใหญ่อพยพหนีภัยการเมืองจากเชียงตุง ประเทศเมียนมา สิ่งสำคัญที่พวกเขาเห็นว่าจะทำให้ดำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนคือภาษาพูดศาสนา อาหาร การแต่งกาย การเข้าร่วมกิจกรรมด้านประเพณีสำคัญ ๆ ทุกกลุ่มมีบทบาทขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยกลุ่มชาวจีนยูนนานได้เปรียบด้านภาษา สามารถสื่อสารได้หลายภาษา มีเงินทุน ผลิตสินค้าและสั่งสินค้าจากแหล่งผลิตในจีนได้เอง สามารถรับสินค้ามาขายส่งให้พ่อค้าแม่ค้า มีเครือข่ายแน่นหนา หากที่จะมีนักธุรกิจรายใหม่เข้าไปแทนที่ได้ กลุ่มไทลื้อ ไทจีน และไทใหญ่เป็นผู้ขายปลีกมีปัญหาจากการจัดระเบียบขบวนรถบรรทุกที่รุดล่าพื้นที่บนทางเท้า ปัญหาราคาเช่าพื้นที่สูงมาก แม้จะมีปัญหาแต่กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มส่วนใหญ่เห็นว่าอาชีพและความเป็นอยู่มีความมั่นคง ลูกหลานมีงานทำเป็นหลักแหล่งและได้โอนสัญชาติไทย วัฒนธรรมของกลุ่มไทลื้อ ไทจีน และไทใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน มีความรักสงบ ไม่เบียดเบียนใคร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการทำงานร่วมกัน นับถือศาสนาพุทธเหมือนกัน มีการร่วมมือกันมากในงานประเพณีหรืองานบุญต่างๆ รวมถึงงาน 10 กลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ ซึ่งจัดขึ้นทุกปี มีการระดมเงินทุน เช่นจัดงานขันโตกเพื่อหารายได้เข้ากลุ่มและอนุรักษ์วัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรมสร้างจุดสนใจของคนภายนอกที่มาเที่ยวแม่สาย พื้นที่ชายแดนแม่สายแสดงให้เห็นถึงการสร้างความเป็นอัตลักษณ์ใหม่จากพหุวัฒนธรรมของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ยอมรับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural assimilation) และการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) งานแสดงวัฒนธรรมชนเผ่าเปิดพื้นที่ทางสังคมในการนำเสนอตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์

งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีเปรียบเทียบมอแกนกับชาไก (รดพร ปัทมเจริญ, 2554) เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ชาวมอแกนเปลี่ยนมาแต่งตัวเหมือนคนภายนอก ใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า รถจักรยานยนต์ เรือยนต์ ชาวชาไกเปลี่ยนวิถีชีวิตเร่ร่อนเป็นอาศัยอยู่อย่างถาวรในหมู่บ้าน ทำงานหารายได้ เช่น รับจ้างทำสวน เรียนรู้ที่จะพูดภาษาไทย แต่งตัวแบบเดียวกับคนทั่วไป จะแต่งแบบดั้งเดิมเฉพาะเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเยือนเท่านั้น นักท่องเที่ยวยังคาดหวังจะได้เห็นการแสดงเป่าลูกดอก สนุนไพรจากป่าถูกจัดหามาขายให้นักท่องเที่ยว กรณีของชาไก การเที่ยวหมู่บ้านชาไกเปรียบเสมือนการไปชมพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ บางครั้งพวกเขา รู้สึกไม่พอใจเพราะคิดว่าถูกมองเป็นสิ่งแปลกประหลาด ส่วนชาวมอแกนมีอาชีพให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ผู้ขายเป็นไกด์ค่าน้ำ ผู้หญิงขายของที่ระลึกที่ทำจากเปลือกหอย และขายอาหารทะเลเค็มผู้ขายเท่านั้นที่มีหน้าที่หาปลาเลี้ยงครอบครัว

การเจริญเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวนำทั้งรายได้และวัฒนธรรมใหม่ๆ มาให้กลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลกระทบต่อการค้ารายวันอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนรุ่นใหม่ที่ต้องการความทันสมัย พุดคุยกับนักท่องเที่ยวได้ ภาษาชาติพันธุ์จึงอาจจะไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ต้องใช้

2.4 ภาษาชาติพันธุ์กับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การแปรเปลี่ยนของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เกิดขึ้นด้วยเหตุผลสำคัญคือต้องอยู่ในบริบททางสังคมที่มุ่งตรงสู่ความเจริญความทันสมัย มีการเลือกใช้หรือไม่ใช้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ แสดงถึงการเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา คนรุ่นเก่า

มักเป็นกลุ่มที่ยังมีการรับรู้ตนเองสูง มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน และอาจจะรู้สึกสะเทือนใจที่รุ่นลูกหลานไม่เห็นความสำคัญ ความจริงข้อนี้เห็นได้จากภาษา กลุ่มสูงอายุมักเป็นกลุ่มที่ยังคงลักษณะเดิมของภาษาไว้ กลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มอายุน้อยมักมีการแปรและการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางภาษามากกว่า (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธ์, 2541) เช่นการแปรของเสียงวรรณยุกต์ เพราะอิทธิพลของภาษาไทยมาตรฐาน และทัศนคติที่อยากอยู่ในกลุ่มชนกลุ่มใหญ่มากกว่าเป็นชนกลุ่มน้อย แสดงให้เห็นว่า การรับอิทธิพลจากภาษาและวัฒนธรรมอื่นเป็นปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทสำคัญ ภาษาที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤตที่รุนแรงและชัดเจน อาจจะเสื่อมสลายไปในศตวรรษนี้มียังน้อย 14 ภาษา ได้แก่ ของ กะชอง ช่าเร ชะโอจ (ชุง) ญฮฺกูระ โช (ทะเว็ง) ละว้า (ละเวือะ) มลาบริ อิมปี บิซู ซาไก (เกนชีว) ละว้า (ก่อง) มอเก็น และอูรักละไว (สุวิไล เปรมศรีรัตน์, 2549) ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนผู้พูดมีเหลืออยู่น้อย อยู่ในวงล้อมของภาษาอื่นๆ ที่มีผู้พูดจำนวนมาก และไม่มีสถานะทางสังคมสูงกว่า ไม่มีการใช้ภาษาในบ้านจึงไม่มีการสืบทอด

งานวิจัยด้านภาษาศาสตร์สังคมส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์มุ่งเน้นหาคำตอบและให้ความรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น ศึกษาการตั้งชื่อบุคคลของกลุ่มชาวละเวือะอธิบายว่ามีลักษณะการตั้งชื่อบุคคลอย่างไรบ้าง ซึ่งการตั้งชื่อเหล่านั้นสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดิงามของกลุ่มชาติพันธุ์ มีความเคารพสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษและผู้มีพระคุณ เห็นได้จากการตั้งชื่อบุคคลตามผู้ที่ตนยกย่อง และยังมีชื่อที่ตั้งโดยใช้ภาษาละเวือะแสดงถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน ส่วนชื่อภาษาอื่นเช่นภาษาไทย ภาษาบาลีสันสกฤต ภาษาอังกฤษ ก็บ่งบอกถึงการยอมรับวัฒนธรรมอื่น (คันทรส วิทยาภิรมย์, 2554) บางคนที่อ่านงานวิจัยลักษณะนี้อาจจะตั้งคำถามว่าจะรู้เรื่องราวเหล่านี้ไปเพื่ออะไร มีประโยชน์ก็เฉพาะในกลุ่มผู้สนใจในวงแคบ ๆ เท่านั้น ความจริงแล้วผลทางอ้อมที่อาจเกิดขึ้นได้คือความรู้สึกที่ดีต่อกลุ่มชาติพันธุ์เล็กๆ ที่ไม่เป็นที่รู้จัก เกิดสำนึกเห็นความสำคัญของผู้อื่นที่ดูด้อยกว่าตน งานวิจัยบางเรื่องผู้วิจัยอธิบายไว้ชัดเจนว่างานของตนมิได้เป็นประโยชน์เฉพาะความรู้ด้านภาษาเท่านั้น แต่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้านอื่นด้วย เช่น ด้านพฤกษศาสตร์และชาติพันธุ์วิทยา เห็นได้จากความคิดและภูมิปัญญาของชาวไทยครั้งที่สะท้อนจากคำเรียกชื่อพืชในภาษาไทยครั้ง (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2560) ในแง่นี้นักวิชาการได้ทำหน้าที่สนับสนุนส่งเสริมอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ให้แพร่หลายเป็นที่รู้จัก

3. บทสรุป

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่ดูเหมือนงงามด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น แท้จริงแล้วอำนาจรัฐได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไป สิทธิการจัดการชุมชนถูกรัฐเข้าครอบครอง จึงไร้ที่ทำกิน นโยบายรัฐให้การสงเคราะห์โดยแนะนำให้ปลูกพืชเพื่อการค้าจะได้มีชีวิตที่ดีขึ้น กลับกลายเป็นการทำลายวิถีชีวิตอันสงบสุขที่พึงพิงธรรมชาติ เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องจากทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย มีการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยา กำจัดวัชพืช ต้องลงทุนสูง ทำให้ประสบปัญหาขาดทุน เกิดความยากจน นโยบายรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจก็ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเช่นกัน เกิดปัญหาขยะ มลพิษ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกนำมาเป็นสินค้าเพื่อหารายได้ ความสัมพันธ์ในชุมชนเปลี่ยนไปเพราะอำนาจของเงิน การรับวัฒนธรรมนอกกลุ่มทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ รวมทั้งภาษาชาติพันธุ์ก็ไม่ใช่ว่าจำเป็นในการสื่อสารกับคนภายนอก เช่นนักท่องเที่ยว บางภาษาจึงอยู่ในภาวะวิกฤตใกล้เสื่อมสลาย ทั้งหมดนี้แสดงถึงความไร้อำนาจของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละประเด็นเชื่อมโยงไปถึงการดำเนินการของภาครัฐที่นอกจากจะไม่สามารถทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนไว้ได้ ยังเพิ่มปัญหา

ความไม่มั่นคงในชีวิตจากภาวะความยากจนและความด้อยโอกาส เช่น ขาดสิทธิในการถือสัญชาติ ขาดโอกาสทางการศึกษา การรับการรักษาพยาบาล

ทางออกของปัญหานี้ในระดับบุคคลเช่นการอบรมสั่งสอนจากคนรุ่นก่อนหรือผู้สูงอายุในครอบครัวดูเหมือนจะไม่สามารถต้านทานกระแสความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของคนรุ่นใหม่ได้ ในระดับที่มากขึ้นจึงเป็นเรื่องจำเป็น เช่นในต่างประเทศที่สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม สร้างความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เราสมควรนำมาเป็นแบบอย่างจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ซึ่งความจริงนโยบายของรัฐก็มีอยู่แล้ว ดังเช่น นโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง ซึ่งต้องเข้าจัดการเรื่องสิทธิความเป็นพลเมือง ความมั่นคงด้านอาหาร เป็นแนวทางสำคัญที่หน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐต้องเพิ่มความใส่ใจและลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรม เพราะในประเทศไทยยังมีกลุ่มชาติพันธุ์อีกเป็นจำนวนมากที่ด้อยโอกาส ถูกเอารัดเอาเปรียบ ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ และกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ ซึ่งแม้จะมีทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ทั้งสองด้านล้วนส่งผลต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

นักวิชาการ นักวิจัย ต่างพยายามศึกษา ซึ่งปัญหา สร้างความเข้าใจ และให้แนวทางสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนชาติพันธุ์ ขึ้นอยู่กับว่าภาครัฐจะสนใจแก้ปัญหาอย่างจริงจังหรือไม่ หรือมีแต่เพียงนโยบาย และเห็นเพียงว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมดาของโลก

4. เอกสารอ้างอิง

- คันธรส วิทยาภิรมย์. (2554). การตั้งชื่อกับชาติพันธุ์ละเวือะ บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 30(2), 5-22.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิทยา.
- ณรงค์ อาจสมิติ. (2555). รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ไทดำ. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*. 32(2), 53-78.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). *ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2561). *การศึกษาพหุวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- นนทพัทธ์ สิริโรจน์และสมิหรา จิตตลดากร. (2558). กลุ่มชาติพันธุ์และความมั่นคงของไทย: กรณีศึกษากลุ่มชาวเขา. *วารสารวิจัยรามคำแหง*. 18(2), 29-36.
- ปรีชา อุปโยคิน และคนอื่นๆ. (2560). ความหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ กับการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 47(1), 82-105.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน*. เชียงใหม่: บริษัท วิทยินดีไซน์ จำกัด.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะผู้วิจัย. อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย (รายงานการวิจัย). [ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา http://203.131.219.242/cdm/ref/collection/trf_or_th/id/5609

- รตพร ปัทมเจริญ. (2554). ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อกลุ่มชาติพันธุ์: กรณีเปรียบเทียบมอแกนกับชาวกุ. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 17(3), 345-352.
- ศยามล เจริญรัตน์ และคนอื่นๆ. (2556). การศึกษาเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อนุรักษ์: กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในผืนป่าตะวันตก ปีที่ 1 (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมทรง บรูษพัฒน์. (2558). การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในประเทศไทย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 34(2), 111-130.
- สุริยา รัตนกุล. (2531). *นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาค 1*. นครปฐม: ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิไล เปรมศรีรัตน์. (2549). สถานการณ์ทางภาษาในสังคมไทยกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*. 25(2), 5-17.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2541). *ภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (วิถีวิทยาและบทบาทในประชาสังคม)*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2560). ชื่อพืชโลกทัศน์ และภูมิปัญญาไทครั้ง ภูมิภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*. 8(1), 261-286.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (ม.ป.ป.). สถานภาพไทศึกษา: กรณีการผสมผสานทางชาติพันธุ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (รายงานการวิจัย). ม.ป.ท.